

KORONAKEVÄT OMAN ÄIDINKIELEN OPETUKSESSA

Selvitys oman äidinkielen opetuksen järjestämisestä poikkeustilanteessa keväällä 2020

Oman äidinkielen opettajat ry

Sisällys

Johdanto.....	1
1 Kyselyn taustatiedot: opetuspaikkakunta ja -kieli	1
2 Opetusjärjestelyt ja kokemukset etäopetuksesta	2
2.1 Opetuksen toteuttaminen 18.3.-13.5.2020	2
2.2 Opetuksen toteuttaminen 14.5.-29.5.2020	2
2.3 Etäopetuksen hyötyjä ja haasteita	3
3 Tiedotus, tuki ja yhteistyö	5
3.1 Tiedotuksen onnistuminen	5
3.2 Tuen saaminen	5
3.3 Yhteistyö vanhempien, opettajien ja koulun muun henkilökunnan kanssa	6
Lopuksi	7
Lähteet	8

Johdanto

Kevät 2020 oli koko maailmassa poikkeuksellista aikaa, joka vaikutti monin tavoin myös koulumaailmaan. Kouluissa siirryttiin koronaviruksen leviämisen estämiseksi nopealla aikataululla etäopetukseen 18.3.2020, mikä aiheutti haasteita niin opetusjärjestelyiden suunnittelijoille, opettajille kuin ennen kaikkea lapsille ja nuorille ja heidän perheilleen. Paluu lähiopetukseen 14.5.2020 vaati niin ikään monia erityisjärjestelyjä.

Poikkeusajan vaikutuksista yhteiskuntaan on elokuuhun 2020 mennessä ehditty tehdä selvityksiä monista eri näkökulmista. Muun muassa Sosiaali- ja terveysministeriön 24.6.2020 julkaisemassa raportissa todetaan, että korona-aika on lisännyt eriarvoistumista lasten ja nuorten keskuudessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020: 10). Raportissa kiinnitetään erityistä huomiota ongelmiin, joita maahanmuuttotilanteet ovat kohdanneet koronakriisin aikana. Yhtenä haasteena mainitaan käytäntöjen kirjavuus oman äidinkielen opetuksen järjestämisessä: raportin mukaan oman äidinkielen opetusta on järjestetty vajavaisesti tai jätetty se jopa kokonaan järjestämättä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020: 51).

Oman äidinkielen opettajat ry koki tärkeänä tuoda yleiseen keskusteluun mukaan opettajien näkökulman siihen, miten poikkeusaika vaikutti oman äidinkielen opetuksen järjestämiseen ja siitä tiedottamiseen, käytännön opetuksen toteuttamiseen, yhteistyöhön eri tahojen välillä ja oppilaiden oppimistuloksiin. Keväällä 2020 vallinneesta tilanteesta voidaan ottaa oppia tulevaisuuden varalle, sekä normaaliin opetukseen palattaessa että mahdollisten uusien rajoitustoimien tullessa tarpeellisiksi. Tämä selvitys perustuu kyselyyn, johon vastasi 84 oman äidinkielen opettajaa ympäri Suomen. Kysely on valmisteltu yhteistyössä Opetushallituksen kanssa, ja se toteutettiin heti lukuvuoden loputtua toukokuussa 2020.

Oman äidinkielen opettajat ry on vuonna 2018 perustettu oman äidinkielen opettajien valtakunnallinen yhdistys. Yhdistys toimii jäsentensä yhdyssiteenä ja edistää heidän asemaansa työelämässä, edistää oman äidinkielen asemaa oppiaineena, tukee monikielisyyden kehitystä koulussa ja sen ulkopuolella, edistää eri kulttuurien tunnetuksi tuleamista ja monikulttuurisuutta koulussa sekä tukee yhteistyötä oman äidinkielen opettajien ja muiden lasten opetukseen ja kasvatukseen osallistuvien ammattilaisten välillä.

1 Kyselyn taustatiedot: opetuspaikkakunta ja -kieli

Kyselyyn vastasi 29.5.-21.6.2020 välisenä aikana 84 oman äidinkielen opettajaa ympäri Suomen. Taustatietoina kysyttiin kunkin vastaajan opetuspaikkakunnan koko ja opetuskieli. Opetuspaikkakunnat oli jaoteltu kolmeen kategoriaan: yli 200 000 asukkaan kunnat, 100 000 – 200 000 asukkaan kunnat ja alle 100 000 asukkaan kunnat. Vastaajista enemmistö, noin 60%, opettaa yli 200 000 asukkaan kunnissa (Helsinki, Vantaa, Espoo, Tampere ja Oulu). Hieman alle 30% vastaajista opettaa alle 100 000 asukkaan kunnissa ja loput 12% 100 000 – 200 000 asukkaan kunnissa, joita ovat Jyväskylä, Turku, Kuopio ja Lahti.

Kyselyyn vastanneet opettajat edustavat seuraavia opetuskieliä: albania, arabia, bengali, bosnia/kroatia/serbia, bulgaria, englanti, espanja, hindi, hollanti, italia, japani, kiina, kreikka, kurdi, liettua, persia/dari, pohjoissaame, portugali, puola, ranska, romania, saksa, somali, suomi toisena kielenä, tamil, thai, tsekki, turkki, unkari, urdu, venäjä, vietnam, viittomakieli ja viro.

2 Opetusjärjestelyt ja kokemukset etäopetuksesta

Opetusjärjestelyt poikkeusaikana jakautuvat kahteen aikaväliin: 18.3.-13.5.2020, jolloin perusopetus järjestettiin etäopetuksena koko maassa ja 14.5.-29.5.2020, jolloin perusopetuksessa palattiin lähiopetukseen. Kyselyssä tiedusteltiin opettajilta, miten heidän kunnassaan järjestettiin oman äidinkielen opetus kyseisinä ajankohtina.

2.1 Opetuksen toteuttaminen 18.3.-13.5.2020

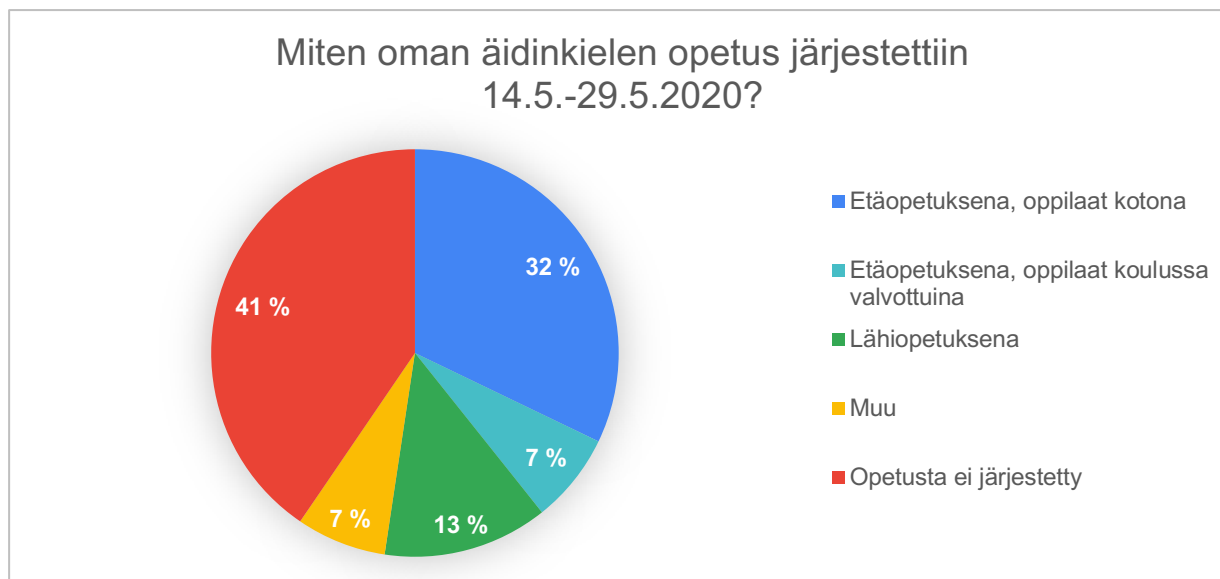
Oman äidinkielen opetus järjestettiin kaikkien vastaajien kunnissa etäopetuksena aikavälillä 18.3.-13.5.2020. Etäopetuksen toteutuksen tavoissa oli vaihtelua mm. oppilaiden iän mukaan. Opettajat kertoivat järjestäneensä opetusta mm. sähköpostin, puhelinsoittojen ja pikaviestinten (esim. WhatsApp) avulla. Vastaajista 85% ilmoitti käyttäneensä etäkokouspalveluja (esim. Teams, Zoom, Discord, Meet) opetuksessa. Oppilaille lähetettiin heidän taitotasoonsa sopivia tehtäviä myös mm. Helmen, Wilman, Peda.netin ja Moodlen välityksellä.

2.2 Opetuksen toteuttaminen 14.5.-29.5.2020

Aikavälillä 14.5.-29.5.2020 oman äidinkielen opetuksen järjestämisessä oli paljon hajontaa. Huomionarvoista on se, että ainoastaan 13% vastaajien kunnista järjesti oman äidinkielen opetusta lähiopetuksena tänä aikana, jolloin kouluissa muuten palattiin lähiopetukseen. Suomessa oppilaan oikeus lähiopetukseen on vahva, ja siihen paluuta perusteltiin nimenomaan oppilaiden oikeutena yhdenvertaiseen opetukseen. Oman äidinkielen opetuksessa yhdenvertaisuus jäi kuitenkin toteutumatta. Yli 200 000 asukkaan kunnissa luku oli vieläkin alhaisempi: 51 vastaajasta ainoastaan 4 opettajaa oli saanut pitää normaalia lähiopetusta. Tämä on ongelmallista, koska näissä kunnissa asuu suurin osa oman äidinkielen opetuksen piirissä olevista oppilaista Suomessa.

Peräti 41% vastaajista ilmoitti, että opetusta ei tänä aikana järjestetty lainkaan. Yli 200 000 asukkaan kunnissa toimivista kyselyyn vastanneista opettajista yli puolet (51%) kertoi, että opetusta ei järjestetty. Jos oman äidinkielen opetusta ei järjestetty, opettajia siirrettiin muihin tehtäviin esimerkiksi samanaikaisopettajiksi, välituntivalvojiksi ja ruuanjakelijoiksi. Joissain kunnissa opettajien annettiin itse valita opetuksen keskeyttämisen (ilman palkkaa) ja etäopetuksen jatkamisen välillä. Tämä on ongelmallista oppilaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Useampi opettaja mainitsee olleensa pettynyt kuntansa päätökseen lopettaa oman äidinkielen tunnit. Opettajille tuli tästä tieto pahimmillaan vasta 14.5., kun etäopetus oli täysin kesken.

Vastaajista 39% kertoi, että opetus järjestettiin etäopetuksena, näistä 7% siten, että oppilaat olivat koulussa valvottuina ja 32% siten, että oppilaat olivat kotona. Osa opettajista eritteli vastauksessaan kuntien järjestelyjä tai kertoi, että opetuksessa yhdistettiin lähi- ja etäopetusta. Kuviossa 1 näkyvät kaikki opetuksen järjestämisen tavat prosenttiosuuksittain.

Kuvio 1. Oman äidinkielen opetus 14.5.-29.5.2020.

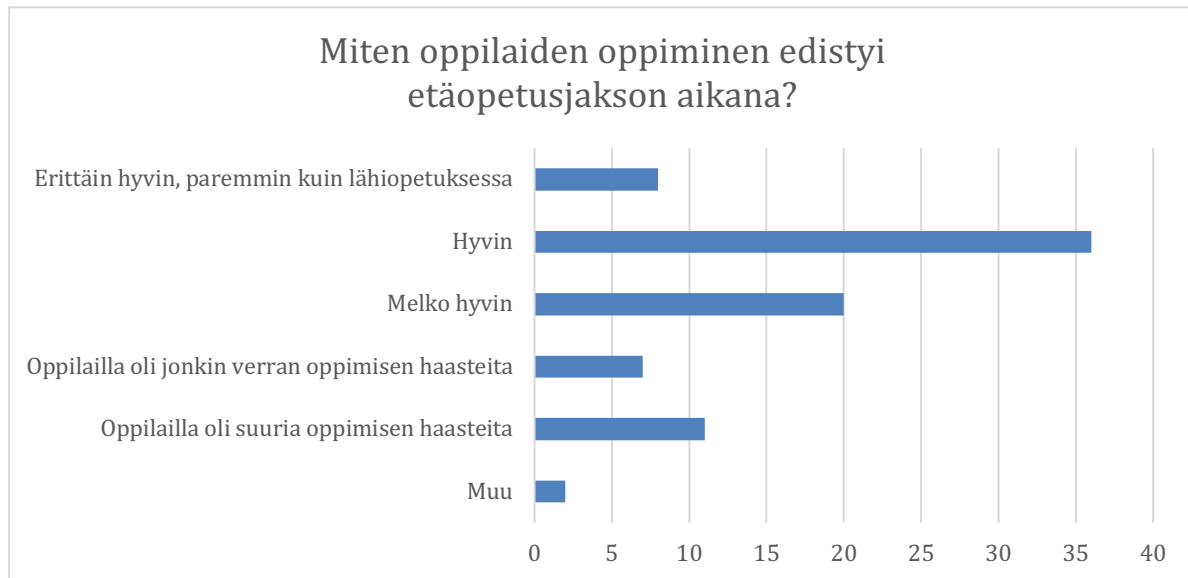
Koska yhtenäisiä ohjeita oman äidinkielen järjestämiseen ei ollut, tilannetta tulkittiin eri tavoin eri kunnissa. Tämä aiheutti haasteita erityisesti niille opettajille, jotka opettavat monessa eri kunnassa. Yksi opettaja kertoi vastauksessaan, että hänen olisi pitänyt olla välituntivalvojana yhdessä kunnassa samaan aikaan kuin pitämässä lähiopetusta toisessa kunnassa, koska kunnassa, jossa hänet oli siirretty välituntivalvojan tehtäviin, ei otettu hänen kokonaisaikatauluaan huomioon.

2.3 Etäopetuksen hyötyjä ja haasteita

Kysyttäessä opettajien näkemyksiä oppilaiden oppimisesta poikkeusaikana, ylivoimainen enemmistö (76%) arvioi oppimisen edistyneen hyvin tai melko hyvin. Näistä vastaajista 13% arvioi oppimisen olleen jopa tehokkaampaa kuin tavallisessa lähiopetuksessa. Pieni osa (8%) vastaajista kertoi, että oppimistulokset vaihtelivat paljon. Osa oppilaista ikään kuin puhkesi kukkaan, kun taas toiset jättäytyivät pois opetuksesta tai jättivät tehtäviä tekemättä. Vastaajista 15% arvioi, että oppilailla oli jonkin verran tai suuria oppimisen haasteita. Kuviossa 2 on esitetty opettajien vastaukset kappalemäärittäin.

Avoimeen kysymykseen ”Mitä muuta haluaisit sanoa oman äidinkielen opetuksesta poikkeusaikana?” vastasi 40 opettajaa. Heidän vastauksistaan nousi esiin sekä asioita, jotka sujuivat hyvin ja onnistuivat etäopetuksessa, että parannusehdotuksia ja haasteita. Oman

äidinkielen opetuksessa yleinen haaste on se, että eri-ikäiset ja eritasoiset oppilaat opiskelevat samassa ryhmässä. Moni opettaja koki, että etäopetuksessa he pystyivät antamaan oppilaille henkilökohtaisempaa ohjausta ja oppilaiden oli helpompaa keskittyä työskentelyyn.

Kuvio 2. Oppilaiden oppimisen edistyminen etäopetuksessa.

Etäopetuksella oli opettajien mukaan positiivinen vaikutus myös siihen, että eri kouluista tulevien oppilaiden ei tarvinnut koulupäivän jälkeen matkustaa opetuspaikalle. Oman äidinkielen opettajista useampi kertoi myös kokeneensa oman roolinsa oppilaiden kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa entistä tärkeämmäksi, koska korona-aikana oppilaille oli tärkeää jakaa kokemuksiaan ja kuulumisiaan äidinkielellään. Opettaja ilahdutti myös oppilaiden oma aktiivisuus tehtävien palautuksessa ja ohjeiden kysymisessä. Eräs opettaja kirjoitti: ”On ollut ilo nähdä, mihin kaikkeen oppilaamme kykenevät, kuinka aktiivisia ja vastuullisia he ovat ja kuinka me kaikki olemme kehittyneet tämän koronakriisin aikana.”

Opettajat toivovat, että poikkeusaikana kertyneitä hyviä käytänteitä kerättäisiin yhteen ja ne voisivat tulla koko oppiaineen hyödyksi. Vastauksissa ehdotettiin, että etäopetusta voisi muutenkin hyödyntää enemmän oman äidinkielen opetuksessa, vaikka muistutettiin myös, että se ei missään nimessä voi täysin korvata lähiopetusta. Pelkässä etäopetuksessa ei ole mahdollista saavuttaa oman äidinkielen opetuksen oppimistavoitteita. Moni opettaja vastasi lisäksi, että etäopetus sopii paremmin isommille oppilaille, kun taas pienemmät oppilaat tarvitsevat aikuisen läsnäoloa ja tukea.

Vaikka monella opettajalla oli positiivisia kokemuksia etäopetuksesta, heidän vastauksissaan toistui työn määrän huomattava kasvu ja sen tuoma kuormitus. Työpäivät venyivät myöhään iltaan, koska viestejä oppilailta ja vanhemmilta tuli paljon. Heterogeenisten ryhmien opettamisen haasteet näkyivät myös etäopetuksessa, kun yhtä opetusryhmää varten joutui tekemään monta tuntisuunnitelmaa. Joissain kunnissa opettajia kuormitti myös se, että he kokivat viestinnän

maahanmuuttajataustaisille perheille jääneen kokonaan heidän vastuulleen, jolloin heille tuli lisää työtehtäviä ilman erillistä korvausta. Opettajien vastauksista kävi ilmi myös huoli oppilaiden eriarvoistumisesta. Osa oppilaista oli innokkaita ja aktiivisia, mutta osa jättäytyi kokonaan pois opetuksesta.

Tekniset haasteet vaikeuttivat myös etäopetusta monen opettajan kohdalla. Koska oman äidinkielen opetukseen ei normaalisti ole saatavilla tietokoneita tai tabletteja, eivät oppilaat olleet tottuneet etäopiskelun työtapoihin. Opettajat kommentoivat myös, että etäopetus sujuisi paremmin, jos olisi käytössä selkeä viestintäkanava oppilaille ja vanhemmille. Monessa kunnassa Wilma/Helmi tms. ei ole oman äidinkielen opettajien käytössä. Opettajat kertoivat myös, että työpuhelimien puute korostui tällaisena aikana, ja oma puhelinlasku kasvoi.

3 Tiedotus, tuki ja yhteistyö

Kyselyssä tiedusteltiin opettajien näkemyksiä kuntien onnistumisesta tiedotuksessa ja tuen antamisessa. Lisäksi kysyttiin opettajien kokemuksia poikkeusajan vaikutuksesta yhteistyöhön huoltajien, muiden oman äidinkielen opettajien sekä muiden opettajien ja koulun henkilökunnan kanssa.

3.1 Tiedotuksen onnistuminen

Tiedotus onnistui kuntatasolla hyvin, tätä mieltä oli 68% vastaajista. Kolmasosan mukaan kunta onnistui viestinnässä kohtalaisesti ja ainoastaan 2%:n vastaajista mukaan tiedotus onnistui huonosti. Luvut olivat samansuuntaisia kaikenkokoisissa kunnissa. Vastausten perusteluissa opettajilla riitti ymmärrystä siihen, että poikkeustilanteessa kenelläkään ei ollut heti vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Esimiesten ohjeistuksia kiiteltiin selkeiksi ja ajantasaisiksi. Kuitenkin kuntien erilaiset käytännöt tulevat esiin myös tiedotuksen kohdalla. Monessa kunnassa ei ollut suoraa tiedotusta, vaan opettajat ottivat itse selvää asioista. Eräs vastaaja koki, että sivutoimista opettajaa kohdeltiin eri tavalla kuin päätoimisia, eikä viesteihin saanut vastausta.

3.2 Tuen saaminen

Opettajista 82% koki saaneensa kunnalta riittävästi tukea opetusjärjestelyihin poikkeusaikana. Tukeen kuului opettajien mukaan opastusta teknisissä asioissa ja etätöiden työkalujen käyttöönotossa. Kysyttäessä, missä asioissa opettajat olisivat kaivanneet lisää tukea, moni vastaaja mainitsee toisaalta juuri etäopetustyökalujen käytön. Erityisesti toivottiin vinkkejä, miten etäkokouspalveluja (esim. Teams ja Zoom) voisi hyödyntää opetuksessa. Toivottiin ohjevideoita tai kirjallisia ohjeita, koska oman äidinkielen opettajat eivät pääse yhteisiin koulutuksiin, jos ne ovat samaan aikaan opetuksen kanssa. Opettajilla oli lisäksi hankaluuksia saada toimivia tunnuksia sähköisille alustoille ja eri kuntien erilaiset työkalut aiheuttivat lisätöitä.

Opettajat toivoivat lisää tukea myös pedagogisissa kysymyksissä, kuten esimerkiksi arvioinnissa. Yksinäisyyden kokemus mainittiin monessa vastauksessa. Opettajat kokivat, että he joutuivat

ratkaisemaan asioita yksin ilman tukea, ja moni mainitsee, että tässä tilanteessa pienikin kannustusviesti olisi merkinnyt paljon. Monet toteavat, että he kokeilivat erilaisia etäopetuksen järjestämisen malleja yksin, kun olisi ollut hyödyllistä jakaa niitä muiden opettajien kanssa.

3.3 Yhteistyö vanhempien, opettajien ja koulun muun henkilökunnan kanssa

Opettajien yhteistyö on keskeisenä tavoitteena oman äidinkielen opetusta koskevassa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden liitteessä (Opetushallitus 2014: 463). Yhteistyö ei ole tähän mennessä toteutunut, vaan oman äidinkielen opettajat kokevat työssään eristäytyneisyyttä ja yksinäisyyttä, ja myös vanhempien kanssa on toivottu tiiviimpää yhteistyötä (Oman äidinkielen opettajat ry 2019: 7). Tässä kyselyssä selvitettiin, miten oman äidinkielen opettajat ovat kokeneet poikkeusajan vaikuttaneen yhteistyöhön vanhempien, muiden oman äidinkielen opettajien sekä muiden opettajien ja koulun henkilökunnan kanssa.

Yhteistyö vanhempien kanssa on lisääntynyt suurimman osan vastaajia (74%) mielestä. Viidesosa vastaajista oli sitä mieltä, että yhteistyö on pysynyt ennallaan ja 6% katsoi sen vähentyneen. Vastausten perusteluissa opettajat kertovat, että yhteistyö vanhempien kanssa toimi pääosin erittäin hyvin, erityisesti jos tunsivat vanhemmat henkilökohtaisesti. Oli kuitenkin myös vanhempia, joita ei ollut helppoa tavoittaa.

Vanhemmat olivat kertoneet eräälle opettajalle, että he ovat tämän kevään aikana saaneet paljon vinkkejä, miten harjoitella omaa äidinkieltä lapsensa kanssa ja he ovat myös ymmärtäneet oman panoksensa tärkeyden paremmin. Vanhemmat ovat erään toisen opettajan kertoman mukaan aktivoituneet myös esittämään kehitysehdotuksia opetukseen, kun aiemmin he eivät ole olleet millään tavalla kiinnostuneita siitä. Useampi opettaja kertoi tutustuneensa paremmin vanhempiin, minkä he uskovat helpottavan työtä jatkossa.

Yhteistyö muiden oman äidinkielen opettajien kanssa pysyi suurimman osan (60%) mielestä ennallaan ja 21% koki sen vähentyneen. Esimerkiksi joissain kunnissa järjestettäviä oman äidinkielen opettajien kokouksia ei nyt pidetty tavalliseen tapaan. Opettajat toivovat lisää etäkokouksia, koulutuksia ja yhteistä kehittämistyötä ja pohdintaa mm. oppimateriaaleista ja arvioinnista. Opettajien välistä yhteistyötä toivotaan myös siihen, että poikkeusaikana luodut pedagogiset saavutukset saadaan kerättyä yhteen ja kaikkien ulottuville. Yhteistyö muiden opettajien ja koulun henkilökunnan kanssa on vastaajien mukaan muutenkin vähäistä, ja poikkeusaikana se oli heidän mielestään pääasiassa joko pysynyt ennallaan (58%) tai vähentynyt (26%).

Lopuksi

Koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne vaikutti oman äidinkielen opetuksessa oppilaiden yhdenvertaisuuteen. Kun perusopetuksessa palattiin lähiopetukseen 14.5.2020, iso osa oman äidinkielen opetuksen piirissä olevista oppilaista jäi ilman opetusta. Osassa kunnista jatkettiin etäopetusta ja ainoastaan pieni osa opetuksesta palasi normaaliin lähiopetukseen. Kuntien kirjavat käytännöt opetusjärjestelyissä olisi yhtenäistettävä, jotta oppilaiden yhdenvertaisuus ei vaarannu.

Oman äidinkielen opettajilla oli tämän selvityksen perusteella etäopetuksesta sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Monet kuitenkin kokivat, että oppilaiden oppiminen edistyi normaalisti poikkeusaikana. Opettajien kokemuksista olisi tärkeää voida oppia tulevaisuutta varten ja luoda opettajille mahdollisuuksia kehittää oppiainetta yhdessä ja jakaa opetuksen hyviä käytäntöjä. Etäopetuksen mahdollisuutta voisi hyödyntää enemmän jatkossakin erityisesti yläkouluikäisten oppilaiden kohdalla. Oman äidinkielen opetusta ei kuitenkaan voi järjestää pelkästään etäopetuksena, vaan täytyy järjestää luokkatila ja mahdollisuus lähiopetukseen.

Hyvä viestintä ja yhteistyö kunnan työntekijöiden, opettajien, huoltajien ja koulun muun henkilökunnan välillä koituu kaikkien parhaaksi, ja erityisesti siitä hyötyvät oppilaat. Oman äidinkielen opettajien näkemykset kävivät selväksi tässä selvityksessä, he ovat tyytyväisiä yhteistyön lisääntymiseen huoltajien kanssa ja toivovat samaa kehitystä myös muiden tahojen kanssa. Opettajat ovat pääosin tyytyväisiä poikkeusaikana saamaansa tukeen, mutta toivovat normaaliin työarkeensa lisää yhteisöllisyyden tunnetta.

Lähteet

Oman äidinkielen opettajat ry (2019). *Oman äidinkielen opetus Suomessa. Selvitys oman äidinkielen opettajien ja opetuksen tilanteesta*. Saatavilla: https://www.ok-opet.fi/wp-content/uploads/2020/06/Oman_aidinkielen_opetus_Suomessa_raportti2019.pdf [luettu 24.6.2020]

Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki. Saatavilla: https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [luettu 24.6.2020]

Sosiaali- ja terveysministeriö (2020). *Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa – Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta 24.6.2020*. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21. Saatavilla: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162318/VN_2020_21.pdf?sequence=1&isAllowed=y [luettu 24.6.2020]